

Kun. Juozas Šnapstys-Margalis.

(1877-1921).

Miris Sudeikiuose 1921 m. kovo 24 d. „Volung s“ autorius susilauk m s spaudoje vairi pamin jim ir kritik K apie j yra raš s F. Kirša „Sekmojoj Dienoj“, ne m - s protui ši gudryb suprasti. D liai to apie tai mes ia n nekalb sim.

Po Kiršos užsi m Margaliu pirmaklasis m s literatas Vaižgantas ir pirmaklasis kritikas (Vaižganto net kritik karaliu apšauktas) Radzikauskas. J abiej straipsniai, kaipo žmoniškai parašytieji, suprast buvo nesunku. Nustebino tik mus j dviej nuomuoni griežtas skirtumas. Mat, Vaižganto išmanymu Margalis buv s „didelis talentas, tik neišnaudotas iki galo per valios silpnum “; tuo tarpu Radzikauskas kategoriškai yra nusprend s, Margal netur jus jokio talento,

tiesiog buvus „nul“. Ši savo nuomon gerb. kritikas ne tik dr so viešai paskelbti, bet ir su pasididžiavimu pareišk , tai es s galutinas kritikos žodis: busimieji kritikai jojo atlikt j darb „daugiau gal s nebekartoti“. Vadinas, prikryžiavo, pa-laidojo ir, akmen užritin s, ant jo pad jo paraš : niekas buv s, nieku virto, nieko nepaliko!..

Karali autoritetams šiandien apskritai nebetekus prestižo, negaliu ir aš t m s „kritik karaliaus“ autokratišk nusprendim laikyti galutina tiesos išraiška, juoba, kad abiej autoriting Margalio teis j nuomon s yra diametraliai priešingos. Iš logikos d snio $A \text{ yra } = A$ niekam da nepavvko iš-vesti, kad $A \text{ b t } = \text{ne-}A$. Taigi tas pats Margalis nieku b - du negal jo b ti drauge ir „didelis talentas“ ir „nulis“. ia katro nors iš teis j suklysta, o gal net ir abiej drauge. Šiaip ar taip neabejotinai klaidos esama. Klausimas tik, kaip ji surasti?

Kadangi ia gin ijamasi apie Margalio talent , tai pirmiausia paži r kim, kaip Vaižgantas ir Radzikauskas t žod supranta.

Vaižgantui, kaip ir šiaip-jau žmon ms, talentas—tai žymus tam tikras gabumas. Vaižgantas rod Margal toki gabum bei talent tur jus nevien . To „plaijoje prasm je“ talento neneigia Margalyje n pats Radzikauskas. Štai jo žodžiai: „Margalis, kaip ir kiekvienas kitas sugeb s surasti rilm *) ir šioki toki poetikos fig r , žinoma, tur jo eilivimo talent “. Vadinas, ia abu Margalio kritiku sutinka. Nuomoni skirtumas eina iš to, kad Radzikauskas dideliais talentais k rybos srity telaiko vien „žymius iš k r j tarpo“. Jie, kad ir „neatrasdami nauj Amerik bei sav stat nediktuodami, ta iau sekdami genij atrastais keliais bei statais... sugeba sukurti kartais tiesiog genialumo dvasia dvelkian ius k rinius“. Kitaip sakant, didieji talentai, Radzikausko išmanymu, tai „pirmieji po genij “. Visa tai b t labai gražu, jei kritika tur t tam tikr neklystant g e n i-jometr , kurio pasigavus gal t griežtai nuspr sti: tas

*) Rifmos — grynai rusiškas terminas. Europa težino vien rimus (slg. vok. Reim, fran. rime, lenk. rym ir tt.)

rašytojas yra genijus, tas pirmas po genijum, tas antras ir t.t. Kad rus Bieliniskis tikrai yra vertin s Puškin ir Lermontov , tai tiesa. Bet nemažesnis už juos genijus Micekvi ius, deja, savo laik kritik ne tik genijum, bet ir dideliu talentu nebuvo pripažintas. Vadinas, taip daini , taip kritik esama visoki ir j kategoriškais sprendimais nevisada galima pasitik ti. Tatai tenepasižeidžia ir Radzikauskas, kad mes jo studij apie Margal nelaikom galutinu kritikos žodžiu. Ypa kad ji toli gražu n ra pilna: gerb. kritikas pergreit joj apsidirbo su Margalio k ryba, pa m s iš jos vos tik vien dalel , apsireiškiusi jo eil se, ir tas pa ias vertindamas ne objektyviai, bet grei iau partyviai. Skaitant t Radz. studij , taip ir atrodo, lyg pats autorius, b damas poetas ir kurstomas profesionalinio pavydo (jalousie de métier) b t suman s ty ia nustumti Margal nuo Lietuvos Parnaso, kad pa iam ten jo vieta tekt . Darbas visai nenaudingas ir nereikalingas, nes m s Parnasui, deja, kol kas visai da negresia jo nami perdidelio patiršt jimo pavojus. Antra vertus — tas darbas yra ir nevisai s žiningas. Laikantis Radzikausko metodos, kritikoje pigu netik Margal sutriuškinti, bet ir „nuliais“ paversti net tokius „žymius“ m s rašytojus kaip L. Gira, J. Tur iniškis ir k.

Didžiausias Radzikausko priekaištas padarytas Margaliui — tai šio neoriginalumas, tai nuolatinis kuo nors (Maironiu, Nekrasovu, Kraševskiu ir k.) sekimas. Kad patriotiškose Margalio dainose esama panašumo Maironio dainas, tai dalimi tiesa. Bet, kad Margalis b t parafravav s Mairon , to kritikas ne rod . Nes Maironis buvo Margalio profesorius ir klierikams savo „Pavasario bals " rankraš io, spaudai esant uždraustai, kaipo užginto vaisiaus, skaityti neduodavo. Taigi gana abejotina, kad Margalis b t raš s savo „Jaunuomen s dain “, tur damas rankoj Maironio „Jaunimo giesm “. Nes jei Margalis b t tur j s šios pastarosios tekst , jis visai neb t raš s savo „Jaunuomen s dainos“. Juoba kad Margalis dainas rašydavo kaip tik dainuoti, ne skaityti. Išgird s koki lenk ar rus dainos daili melodij , Margalis sužav tas jos grožiu, stengdavos tuoj t dain išversti, kad ir lietuviai gal t j ta pat melodija dainuoti. Iš ia ir atsi-

rado jo „Žemai io“ ir „Aukštai io daina“, „Atsisveikinimas su giria“ ir k.

Sakyt, kad ia viskas skolinta, svetima, nieko savo, b t ne tiesa. Kiekvienoje kad ir perdirbtoje iš svetimo teksto dainoje žymu savotiškas Margališkas originalumas, stengimasis pritaikinti svetimas dainas lietuvi gyvenimui. Jei jau pats kritikas „pirmiems po genij“ rašytojams leidžia „sekti genij atrastais keliais“, tai n ra pamato kaltinti už tai ir Margalis, kaip nekaltinama Baranauskas, kad jis, rašydamas savo „Anykš i Šilel“, yr sek s Mickevi ium tiek turinio, tiek formos atžvilgiu. Poezijos grožis pareina ne nuo temos naujumo, bet nuo jos poetiško išreiškimo.

Taigi ne tuo Margalis kaltas, kad jis naudojos dažnai svetimomis temomis, bet tuo, kad neperdiliausiai jas sulie-tuvindavo.

Radzikausko išmanymu Margalis buv s joks poetas, tik šioks toks eiliadirbis. Šiam tvirtinimui kritikas nepasigail jo citat . Bet jau ir tos pa ios citatos parodo kritik einant ne objektyvios tiesos, tik tam tikros tendencijos keliu.

Pirmiausia jis nepasir pino net gauti naujaus paties autoriaus išleist „Volung s“ tekst ; jam užteko jau kelint kart leidžiamos sudarkytos pr sin s to veikalo atspaudos. Bet ir toj pr sin j laidoj randame ne vien sekim , bet ir originali , tikrai poetišk dalyk . Imkim štai kad ir „Pavasas“ .

Nupliko jau visi laukai,
Vanduo vagas ant kalno griaužia.
Upeliai, up s, ežerai
Žiemos užd t tilt laužia.
Linksmi šaipydamos gamta,
Per sapn regi met ryt .

Apdrungo oras ir nušvito,
Saulut juokiasi karšta...
Patrimpas, galv apsikaiš s,
Laikydamas rankose r t ,
Visokias s klas susimaiš s,
Keliauja pilna sauja s ti ...

Patrimpui savo s jos darb prad jus, atgyja visa gamta:

Žaliuoja pievos ir laukai,
Pražydo gilioje žibut ;

Gelsvi purien burbulai
Ant bal p pso pasip t .
Pijolkos kvepia ant kaln ;
Lapuoja kr muose aviet s,
Iš žem s lenda susiriet s
Ir apinys tarp k lyn ...

Neužmiršta Patrimpas ir mišk .

Beži rint žali j kepur
Visi medeliai m s turi...
Nuo tolo sodai jau baltuoja
Ir kas tik gyvas, kaip matai.
T oro permain pajuto.
Atskrido pemp s ir starkai
Kalenti ant lizd sukruoto.
Aukštai iškil s vieversys,
Apreišk , kad šal iai praslinko.
Išgird s tai paukš i b rys,
Giedot giri susirinko.

ia jau ir pats Radzikauskas nedr sta Margaliui „nul “ pa-
statyti; mums gi tas dalykas tiekia tikro poetiško pasig r jimo
ir rodo Margal tur jus nemenk poeto talent .

T pat patvirtina ir kiti jo gamtos aprašymai, k. š. „Gim-
tin s pamin jimas“, „Birželio rytas kaime“, „Vasaros vaka-
ras“, „Vievers lio daina“ ir t. t.

Kad mok jo Margalis giliai atjausti ir asmeniškus pergy-
venimus, tai žymu kad ir iš ši jo eili :

Dainuoju tankiai aš su pažeista kr tine.
Ne mano tai kai ia, jog sopa man širdis,
Vainikan mano daug dygli pyn ..
Skaudi patekusi man žemiška dalis ...

Pasiskundimas tikrai jautrus ir giliai poetiškas. O štai kitas:

Aš jau iu savyje ir gali ir troškim
Tarnauti artimui, kariauti ir myl ti.
Ant aukur širdži dedu štai kv pim ,
Idant šventa ugnis prad t te žib ti.

Bet kas išvys gilyb d šios mano?
Giesm s kas talpi prasm stengsis permanyi?
Kas tai užjau ia ir išmano,
Jog ašaromis skurd s atbalsiai rašyti?

Jog netušti skunda, eil mis perstatyta,
Jog nešalti jausmai ir kan ia melaginga,
Bet jog šneka širdies kraujuose pamirkyta,
Užvirusi skausmuos, teisi, neveidmaininga?

Tariam s ir patys skaitytojai mato, kiek ia gilios, iš sie-
los trykstan ios poezijos. Panaši dalyk yra „Volung je“
ir daugiau, bet vietos tr kumas neleidžia j mums ion d ti.

Apie Margališk Krylovo ir kit sakmi vertim kritikas
netar n žodžio. Tuotarpu sav ger sakminink netur -
dami, ilgai da tur sime naudotis seniu Krylovu. J yr vert
Gerutis, Jablonskis, bet j prozos atpasakojimai toli gražu
negali užvaduoti gana dailaus Margalio vertimo. Kad skai-
tytojai tur t supratimo apie j , dedame ia pav. „Didvyrio“
tekst :

Senov je perk l kok ten didvyr
Iš patalo šilk turtingo
Šalin, Plutono valdomon galingo;
Aiškiau pasakius — ans didvyris mir ,
Ir kaip senov j b ta,
Jo pragaro teisman pakli ta.
Tuoj tardymas: — „Kas tu? o kuomi tu buvai?
K dirbai? kur tu gyvenai“?
— „Gimiau aš Persijoje, valdininkavau,
Buvau menkos sveikatos, vis negalavau,
Tat amatui nestengdams ištes ti,
Sekretoriui tur jau visk užtikšti“.
— „Tuojau roj j -! — „K darot ? Kur teisyb “?
Merkurijus sušuko nekantryb j!
— „Brolau!“ Eakas tar : — „tau turiu priminti,
Kad nenuj gi reikalo pažinti:
Regi, kad buvo šis numir lis kvailys!
O jei valdžia pasinaudoj s b t jis,
Gal jo vis krašt nuterioti!
Ir tau nekart b t tek apsiašaroti.
Už tai tikrai ir eina jis roj ,
Kad jis nedirbo, o sekretoriai už nosies j vedžiojo“.
Ant žem s iš aukšt j valdinink rastum m nevien ,
Kur pasi sk roj nors šiandien .

Tiesa, kaip Margalio eil se, taip ir verstose sakm se, pa-
sitaiko nuo lietuviš kalbos nukrypim , bet jie piga prašalinti
ir to d l vertimai d l j nenustoja savo vert s. Laikyti jie

„nuliu“, tegalima nebent užmiršus elementarius teisyb s reikalavimus.

O jau apie paliktus Margalio beletristikos dalykus „kri- tik karalius“ teik s visai karališkai užmiršti. Tuo tarpu Margalis ir toje srity yr parod s nemenk talent . Tai ga- lima matyt iš jo apysakai i : „Daug išmoko“, „Skurdas“, „Alenyt “ (d t „Vienyb j“ 1918 m.), „Motinos kryželis“, „Petras Patarška“, „Dvidešimtojo amžiaus nelaisv je“, pasi- rodžiusi „Kauno kalendoriuje“ 1919 —1921 metams. Su- rinkus jas kr von, susidaryt gerokas domi vaizdeli to- mas. Visi jie parašyti gražia kalba, pasižymi rimtu turiniu, sumania fabula, gyva veikian i j asmen charakteristika ir geru lietuvi gyvenimo pažinimu. Taigi net ir kaipo bele- tristas Margalis n ra nulis. Visa jo nelaim , kad per valios silpnum jis savo nemenko talento neišnaudojo iki galo, mažą skaitydamas, maž savo rašinius, ypa eiles, tobulin- damas. Mat, jam labiau r p jo gyvi žmon s, negu knygoj, labiau gyvenimas, negu teorija. Jei jis k raš , tai vien no- r damas liaudžiai patarnauti. Iš jos iš j s, jis j myl jo, jai dainavo, raš jai net linksmas juokingas daineles, visai ne- teisingai Kiršos pavadintas „kalatuškomis“. Tai jokios kala- tuškos, bet savotiška liaudies humoristika. (Sulyg. dainas „Atvažiavo meška su alu io ba ka“, „Šaltyšius“ ir k.). Ge- resni tos humoristikos pavyzdži nieks liaudžiai iš naujesni poet ik šiol n ra pagamin s.

Apskritai Margalis raš ne sau pasig r ti, bet liaudžiai gera pakreipti, joje geresni jausm sužadinti. Net ir gydyti jis yr prad j s aukštesni motyv stumiamas. Mat, jam Sim- barke bekamendoriaujant, vietos fel eriui latviui prad jus draug su vaistais varyti antireligin propagand , Margalis, pa- simokin s medicinos, m pats teikti liaudžiai pagalbos li- goje, atitraukti jai nuo lankymo bedievyst s apaštalo. Mar- galiui gydymas taip pavyko, kad bedievukas-fel er lis visai neteko praktikos. Iš apmaudo buvo skund s Margal net žandarams, kaipo neištikim rus vyriausybei, bet nieko ne- peš , nes skundas buvo melagingas. Tuomet pasiskund vysk. Paliulioniui, kad per Margal netek s duonos k snio ir su

šeimyna tur s badauti. Š kart skundikas laim jo, nes Pa-liulionis uždraud M. gydyti ir išk l j iš Kuršo.

Kad Margalis gerai nusiman ekonomijos, kio, politikos klausimuose ir daug straipsni apie tai yr paraš s, tai nurod jau Vaižgantas. Mes ia galime dar pridurti, jog M. yr pad j s D-rui Basanavi iui išversti lotiniškai jo memorial Šv. T vui apie lenk kalb Lietuvos bažny iose. Vertimas, tiesa, neperklasiškas, bet parod s Margalio nepaprast palinkim d tis prie kiekvieno Lietuvai naudingo darbo.

Taigi darant bendr išvad , dr siai galima pasakyti, jog M. buvo ne „nulis“, bet vaisingas spaudos darbininkas, sim-patingas liaudies dainius (sakytum m net m s Syrokomlia), populiarus beletristas, geras Krylovo sakmi vert jas. Kad jis daugiau nepadar , tai ia kaltos jo gyvenimo aplinkyb s, jo valios silpnyb ir jame gl d j s nelaimingas „šeduviškis“ atavizmas ¹⁾.

¹⁾ „Draugija“ 5—6 (125-126) n-ris, 1921.